

# МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 316

Бурдін, Я., Сальнікова, С. (2026). Операціоналізація культурного спротиву в українському науковому дискурсі: методологічні виклики та інтерпретаційні можливості. *Соціологічні студії*, 1(28), 90–101. <https://doi.org/10.17721/2306-3971-2026-01-32-32>

## Операціоналізація культурного спротиву в українському науковому дискурсі: методологічні виклики та інтерпретаційні можливості

Ярослав Бурдін ✉ –

PhD студент ОНП «Соціологія»,  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка, Україна

Світлана Сальнікова –

кандидат соціологічних наук, доцент  
кафедри методології та методів  
соціологічних досліджень,  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка, Україна

Yaroslav Burdin ✉ –

PhD student in Sociology, Taras  
Shevchenko National University  
of Kyiv, Ukraine  
E-mail: burdin\_yaroslav@knu.ua  
ORCID: 0009-0009-4284-1565

Svitlana Salnikova –

PhD in Sociology, Associate Professor,  
Department of Methodology and Methods  
of Sociological Research, Taras  
Shevchenko National University of Kyiv,  
Ukraine.  
E-mail: sv.salnikova@gmail.com  
ORCID: 0000-0001-6368-9480

У статті аналізується, як культурний спротив концептуалізується, теоретично інтерпретується та операціоналізується в українському науковому дискурсі. У межах тексту культурний спротив визначається як аналітична категорія, що використовується для опису процесів зміни усталених культурних ієрархій, символічних порядків і критеріїв культурної легітимності в конкретних соціально-культурних контекстах. Автори систематизують підходи до вивчення культурного спротиву, представлені в міжнародній соціологічній та міждисциплінарній літературі, і співвідносять їх із результатами вибраних українських емпіричних досліджень. На цій основі реконструюються: (1) основні способи визначення культурного спротиву в наукових публікаціях; (2) теоретичний плюралізм, що формує розуміння культурного спротиву, а також (3) моделі вивчення спротиву в українському науковому дискурсі, застосовувані в українському дослідницькому полі. Текст відображає, що в українських дослідженнях культурний спротив рідко фігурує як прямо названий об'єкт аналізу. Натомість він виявляється через аналіз суміжних емпіричних процесів, зокрема мовних практик, трансформацій символічного простору та топоніміки, політик пам'яті й форм культурного виробництва в цифрових середовищах. У цих дослідницьких підходах культурний спротив інтерпретується як зміна уявлень про культурну прийнятність, нормативність і легітимність, а не як декларована позиція або форма самоідентифікації. У висновках запропоновано інтерпретаційну основу, що дозволяє аналітично ідентифікувати культурний спротив у різних культурних процесах, а також окреслено умови, за яких емпірично фіксовані практики можуть бути обґрунтовано інтерпретовані як прояви культурного спротиву в постколоніальному контексті України.

DOI: 10.17721/2306-3971-2026-01-32-32

Received: April 12, 2026  
1<sup>st</sup> Revision: May 28, 2026  
Accepted: June 25, 2026

**Ключові слова:** культурний спротив, постколоніалізм, стійкість, мовні практики, символічний простір, ідентичність.

**Burdin Yaroslav, Salnikova Svitlana. Operationalizing Cultural Resistance in Ukrainian Scholarly Discourse: Methodological Challenges and Interpretative Opportunities.** This article examines how cultural resistance is conceptualized, theoretically interpreted, and operationalized within Ukrainian scholarly discourse. Cultural resistance is approached as an analytical category employed to describe processes of transformation in established cultural hierarchies, symbolic orders, and criteria of legitimacy across specific socio-cultural contexts. The

study systematizes approaches to cultural resistance found in international sociological and interdisciplinary literature and relates them to selected Ukrainian empirical research. On this basis, it reconstructs: (1) the principal modes of defining cultural resistance in academic publications, (2) the theoretical pluralism shaping its interpretation, and (3) the models of resistance studies applied in the Ukrainian research field. The analysis demonstrates that cultural resistance rarely appears in Ukrainian scholarship as an explicitly named object of inquiry. Instead, it emerges through the study of adjacent empirical phenomena, including language practices, transformations of symbolic space and toponymy, memory politics, and forms of cultural production in digital environments. Within these approaches, cultural resistance is interpreted not as a declared position or form of self-identification, but as a shift in perceptions of cultural acceptability, normativity, and legitimacy. The article concludes by proposing an interpretative framework that enables the analytical identification of cultural resistance across diverse cultural processes. It also outlines the conditions under which empirically observed practices may be convincingly interpreted as manifestations of cultural resistance in the postcolonial context of Ukraine.

**Keywords:** cultural resistance, postcolonialism, resilience, language practices, symbolic space, identity.

## ВСТУП

У сучасному соціогуманітарному знанні поняття культурного спротиву дедалі частіше використовується як аналітична категорія для опису процесів трансформації культурних ієрархій, символічних порядків і критеріїв легітимності. Попри зростання уваги до цього феномена, його операціоналізація залишається методологічно складним завданням. Дослідники стикаються з проблемою визначення меж культурного спротиву, адже він рідко постає як прямо артикульований об'єкт аналізу, а радше виявляється через суміжні практики – мовні зміни, політики пам'яті, трансформації топоніміки чи культурне виробництво в цифрових середовищах.

У цьому контексті постає потреба у створенні інтерпретаційної основи, яка дозволить аналітично ідентифікувати прояви культурного спротиву та відрізнити їх від інших форм соціокультурних змін. Важливим завданням є також узгодження міжнародних теоретичних підходів із українським дослідницьким полем, що функціонує в умовах постколоніального контексту. Наприклад, після повномасштабного вторгнення Росії на територію України у 2022 р. у науковому дискурсі дедалі 'голосніше' почали розглядати постколоніальний контекст як рамку інтерпретації багатьох процесів, що відбуваються в Україні (Salnikova & Savelyev, 2025). Звідси процес декомунізації в Україні (Гриценко, 2019) переріс у деколонізаційний процес – позбавлення не лише комуністичних, а й імперських і російських маркерів в історії та культурі. Тож вивчення мовних преференцій, ідентичності, історичної пам'яті набуло нової взаємопов'язаної смислової рамки. Проте зауважимо, що йдеться не лише про зміну назв вулиць і населених пунктів чи про знесення пам'ятників, а про більш глибоке звільнення мислення українців від імперських комплексів та ілюзій, про те, що В. Корабльова називає деколонізацією умів (Korablyova, 2023). Саме тому питання операціоналізації культурного спротиву потребує системного осмислення: від уточнення його концептуальних визначень до розробки методологічних інструментів, здатних фіксувати емпіричні прояви спротиву в різних культурних процесах.

**Метою** статті є окреслення ключових методологічних викликів, пов'язаних із операціоналізацією культурного спротиву, та пропозиція інтерпретаційних можливостей, що дають можливість дослідникам більш адекватно аналізувати й пояснювати культурні практики спротиву в сучасній Україні.

## 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ ПЛЮРАЛІЗМ У ДОСЛІДЖЕННЯХ КУЛЬТУРНОГО СПРОТИВУ

Культурний спротив як предмет соціологічного аналізу осмислюється в межах низки теоретичних підходів, кожен із яких акцентує різні аспекти використання культурних практик, символів і значень у процесах переосмислення та протидії домінантним культурним ієрархіям. Ці підходи не утворюють єдиної теоретичної моделі культурного спротиву, однак дозволяють осмислювати його як контекстно зумовлений феномен, зміст і форми якого визначаються історичними умовами, культурним середовищем, інституційними обмеженнями та способами символічної дії.

Однією з ранніх теоретичних концепцій аналізу культурного спротиву є *теорія культурної гегемонії Грамші*. У межах цього підходу домінування розглядається як процес, що підтримується не лише примусовими механізмами, а й через закріплення певних культурних норм, смислів і уявлень

як загальноприйнятних. Відповідно, спротив постає як практика формування альтернативних інтерпретацій і символічних орієнтацій, які підважують гегемонні уявлення про соціальний порядок (Gramsci, 1971). Подальший розвиток цієї логіки відбувся в межах культурних студій, зокрема у працях Стюарта Голла. У цьому підході спротив концептуалізується як тривалий процес культурних переозначень, у межах якого значення, ідентифікації та символічні коди перебувають у стані постійної взаємодії із домінантними культурними формами. С. Голл наголошував на здатності соціальних акторів інтерпретувати, трансформувати й переосмислювати домінантні культурні коди, зокрема через стилі, медіа та повсякденні практики, що робить культурний спротив процесуальним і контекстно залежним явищем (Hall, 1996). Інший теоретичний підхід до аналізу культурного спротиву представлений у межах *теорій повсякденних форм спротиву Скотта*. У цьому підході спротив концептуалізується через непублічні, непрямі й часто неінституціоналізовані форми протидії, що реалізуються у рутинних практиках, мовленні, жестах і локальних формах символічної дії. Запропонована ним концепція «зброї слабких» зосереджується на непублічних, непрямих і часто неінституціоналізованих формах протидії, які відображені у рутинних практиках, мовленні, жестах і локальних формах символічної дії (Scott, 1985). У *постструктуралістському підході Фуко* влада та спротив концептуалізуються як взаємопов'язані процеси, що формуються в межах одних і тих самих соціальних відносин. У цьому контексті спротив не існує поза владними відносинами, а формується всередині них – через альтернативні дискурси, практики та способи суб'єктивації. Такий підхід дає змогу розглядати культурний спротив як внутрішню динаміку переозначення смислів і нормативних уявлень, а не як окрему форму протистояння (Foucault, 1978). Підхід *культурного матеріалізму*, розроблений Реймондом Вільямсом, пропонує розгляд культури як процесу, що формується у взаємодії соціальних практик і матеріальних умов. Запроваджене ним розрізнення домінантних, залишкових і нових культурних форм створює можливість аналізувати культурний спротив як процес артикуляції альтернативних смислів, які виникають у взаємодії між усталеними культурними орієнтаціями та новими способами їх переосмислення (Williams, 1977). У цій логіці культурний спротив можна спостерігати як появу й закріплення нових смислів, що конкурують із домінантними й переформатовують культурні критерії легітимності

У межах *теорії символічної влади Бурдьє* концепція символічного насильства використовується для аналізу нефізичних форм домінування, що відтворюються через мову, повсякденні практики та інтеріоризовані схеми сприйняття. Домінування в цій перспективі підтримується завдяки деісторизації та універсалізації культурно зумовлених форм влади, які постають як нейтральні й самоочевидні. Культурний спротив у такому підході пов'язується з виявленням і переосмисленням цих механізмів, що уможливорює перегляд усталених уявлень про культурну легітимність і соціально прийнятні форми символічного порядку (Bourdieu, 1991; 1998).

Дослідження культурної та колективної пам'яті формують окремий теоретичний напрям у соціології пам'яті, у межах якого пам'ять розглядається як соціально зумовлений процес формування спільних нормативів, символів і орієнтирів ідентифікації. У роботах Моріса Гальбакса колективна пам'ять концептуалізується як соціальна форма осмислення минулого, що формується в межах групових рамок і залежить від актуальних соціальних відносин (Halbwachs, 1992a; 1992b). Запропоноване П'єром Норе розрізнення між історією як інституціалізованим знанням і пам'яттю як органічною, практично закоріненою формою зв'язку з минулим, дозволяє аналізувати практики осмислення минулого як сферу перегляду усталених інтерпретацій і способів їх публічного закріплення (Nora, 1989). Спротив у цьому вимірі пов'язується з формуванням наративів, які фіксують досвід підпорядкування й нерівності та пропонують відмінні способи осмислення минулого, що не отримують належного визнання або залишаються маргіналізованими в офіційних історичних інтерпретаціях.

У межах постколоніальних теорій культурний спротив осмислюється як процес, безпосередньо пов'язаний із колоніальним досвідом та його тривалими символічними, культурними й епістемологічними наслідками. Цей підхід представлений у працях Едварда Саїда, Гомі Бгаби, Гаятрі Співак і Франца Фанона (Said, 1978; Bhabha, 1994; Spivak, 1988; Fanon, 2004). У цих підходах культурні практики розглядаються в контексті колоніального досвіду та його тривалих наслідків, зокрема через аналіз механізмів формування імперських наративів, їхньої деконструкції та переосмислення позицій

культурної ідентифікації. Дискурсивна критика колоніального знання (Said, 1978), концептуалізація гібридних культурних форм і міжкультурної взаємодії (Bhabha, 1994), проблематизація репрезентації підпорядкованих суб'єктів (Spivak, 1988) та аналіз культурних вимірів колоніального насильства (Fanon, 1961) задають теоретичні орієнтири для дослідження культурного спротиву як процесу переозначення смислів і символічних ієрархій.

Теоретичне осмислення культурного спротиву не ґрунтується на єдиному підході та здійснюється в межах різних теоретичних рамок, кожна з яких акцентує окремі механізми культурного домінування й способи його переосмислення. У різних теоретичних підходах культурний спротив розглядається як процес, у межах якого відбувається трансформація символічних ієрархій, інтерпретаційних рамок і критеріїв культурної легітимності. Саме залежність цих процесів від історичного контексту, конфігурацій влади та специфіки культурного простору зумовлює відсутність універсального теоретичного визначення культурного спротиву та пояснює співіснування різних підходів до його аналізу. У застосуванні до українського контексту ця вимога набуває особливої значущості з огляду на тривалий колоніальний досвід і пов'язані з ним асиметрії культурної влади. За таких умов постколоніальна теоретична перспектива дозволяє інтегрувати теоретичні конструкції до аналізу культурного спротиву через дослідження мовних практик, символічного простору, культурної пам'яті й механізмів культурної легітимації в цілісне розуміння процесів деколонізації та переозначення культурної суб'єктності. Саме в цьому контексті культурний спротив постає не як окрема теоретична категорія, а як спосіб інтерпретації соціальних змін, що здійснюються через культуру.

## **2. КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОГО СПРОТИВУ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОЦЕСУ**

Культурний спротив доцільно розглядати не як фіксовану соціологічну категорію, а як контекстно зумовлений соціокультурний процес, у межах якого відбувається перегляд культурних ієрархій та усталених порядків смислів. У такому розумінні він пов'язаний із практиками роботи зі значеннями – символами, репрезентаціями, формами ідентифікації, культурною пам'яттю й іншими символічними конструкціями, через які змінюються уявлення про те, що визнається культурно легітимним, інституційно закріпленим і символічно домінантним. У загальному вигляді культурний спротив визначається як використання смислів і символічних форм (тобто культури) для заперечення домінантних культурних структур та продукування альтернативних інтерпретацій соціальної реальності (Duncombe, 2007). Таке визначення зумовлене тим, що культурний спротив не має єдиної форми реалізації й може проявлятися через різні типи культурних практик і процесів, які відрізняються за інституційним рівнем, ступенем публічності та способом символічного означення. Водночас ці практики поєднує спільна характеристика: вони пов'язані з переосмисленням того, які культурні форми, смисли та ідентифікації вважаються легітимними, прийнятними й соціально значущими.

Формування уявлень про спротив у соціологічній теорії пов'язане з аналізом механізмів культурної гегемонії, тобто з поясненням того, як відносини влади відтворюються через смисли, інтерпретації та повсякденні культурні практики. Антоніо Ґрамші визначає це як спосіб організації символічного порядку, у межах якого певні значення, інтерпретації та оцінки набувають статусу загальноприйнятих і відтворюються як легітимні способи інтерпретації соціальної реальності. За таких умов культурний спротив не обов'язково набуває форми відкритої політичної конфронтації, а реалізується через переосмислення домінантних смислів і формування альтернативних культурних інтерпретацій, які ставлять під сумнів усталені способи оцінювання соціальної реальності (Gramsci, 1971). У цьому розумінні культурний спротив постає як певний тип соціальної дії, спрямований на трансформацію символічних порядків і критеріїв культурної легітимності, через які відтворюється домінування.

Культурний спротив не обмежується переосмисленням домінантних сенсів на рівні публічних інтерпретацій, а може реалізовуватися через різні форми культурної дії, що функціонують у межах повсякденних практик. У дослідженнях молодіжних субкультур стиль, ритуали і моделі культурного споживання розглядаються як соціально значущі способи переосмислення домінантних значень, через які артикулюються альтернативні позиції щодо соціальних ієрархій і норм (Hall & Jefferson,

1976). Подібну логіку розвиває Дік Гебдіг, який визначає стиль як упорядковану систему знаків, здатну фіксувати символічні розмежування та виражати дистанціювання від домінантних культурних кодів навіть за відсутності інституційно оформленої політичної дії (Hebdige, 1979). У межах цієї інтерпретації спротив визначається як сукупність символічно значущих практик, які впливають на спосіб організації смислів і оцінок у суспільстві, не через пряме інституційне протистояння, а через зміну інтерпретаційних рамок, у яких соціальні відносини набувають значимості.

Подальше осмислення культурного спротиву в соціологічній теорії пов'язане з розширенням уявлень про форми його прояву. Поряд із переозначенням домінантних смислів на рівні публічних інтерпретацій, культурний спротив визначається також через повсякденні культурні практики, у межах яких відбувається практичне використання, адаптація й переосмислення наявних символічних форм. Приміром, у працях Мішеля де Серто повсякденність описується як простір практичного використання й переосмислення нав'язаних культурних форм, де соціальні актори діють у межах встановлених структур, водночас відхиляючи їх від передбачених нормативних сценаріїв (de Certeau, 1984). Аналогічну логіку розвиває Джеймс Скотт, який показує, що критичні смисли та альтернативні позиції можуть підтримуватися через неофіційні форми комунікації – неформальні наративи, іронію, сатиру, ритуалізацію та інші непрямі способи символічного дистанціювання від домінантного культурного порядку (Scott, 1990). У межах такої концептуалізації спротив постає не як артикульована інтенція, а як аналітично реконструйований процес, що виявляється через повторювані моделі мовлення, наративи та повсякденні практики.

Узагальнюючи наявні в соціологічній і міждисциплінарній літературі підходи, культурний спротив можна визначити як соціально зумовлений спосіб переосмислення культурних ієрархій, що реалізується через смислові, символічні та практичні форми культурної дії. Він проявляється у зміні способів продукування, відтворення й інтерпретації культурних значень (зокрема через наративи, символічні елементи та повсякденні практики тощо) і пов'язаний із переглядом того, які культурні форми, ідентифікації та символічні коди визнаються легітимними й соціально значущими в публічному та повсякденному культурному просторі. Таке розуміння передбачає кілька принципових характеристик. По-перше, культурний спротив має реляційний характер: його зміст формується у співвіднесенні з домінантними культурними порядками й визначається через відмінність від них, навіть за відсутності відкритої артикуляції конфлікту. По-друге, він поєднує семіотичний і практичний виміри, оскільки реалізується як через символічні форми та репрезентації, так і через повторювані способи дії у повсякденному житті. По-третє, його соціальні наслідки не зводяться до безпосередніх інституційних змін: значущість культурного спротиву полягає у трансформації усталених способів інтерпретації та оцінювання культурних явищ, які визначають межі культурної легітимності й допустимі форми соціальної дії. Саме ці властивості демонструють, чому культурний спротив не набуває єдиної концептуальної форми та не може бути зведений до одного типу дій або окремої сфери соціального життя, а натомість проявляється через різні культурні процеси і визначається взаємозв'язками між практиками, значеннями, культурними елементами та історично сформованими умовами їх реалізації.

### 3. ОПЕРАЦІОНАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОГО СПРОТИВУ

В українському академічному контексті поняття «культурний спротив» не завжди використовується як самостійна категорія (термін). Натомість значна частина досліджень зосереджується на емпіричному аналізі окремих практик і процесів (мовних преференцій, політик пам'яті, трансформацій символічного простору, медіаспоживання та механізмів соціального розмежування), які можуть бути аналітично інтерпретовані як прояви культурного спротиву. У такому підході вирішальним є інтерпретаційний рівень аналізу: спротив фіксується не як властивість окремої дії чи практики, а як зміна уявлень про те, які культурні форми, наративи та способи належності визнаються соціально прийнятними, нормативними або легітимними. Саме тому значна частина наукових публікацій функціонує під суміжними аналітичними категоріями (мовні/культурні/релігійні практики, деколонізація/деколонізація/дерусифікація, політики пам'яті, топоніміка тощо). У межах цих підходів формуються операціональні індикатори, які можуть бути інтерпретовані як емпіричні виміри культурного спротиву в постколоніальному сенсі – як процеси переосмислення історично нав'язаних культурних ієрархій та становлення української символічної й культурної суб'єктності.

Одна з поширених операціоналізацій у дослідженнях культурного спротиву ґрунтується на аналізі мовних практик як емпіричного індикатора символічної боротьби. У межах цього підходу спротив фіксується не на рівні декларативних мовних ідентифікацій, а через зміни у фактичних патернах мовного вжитку в різних сферах повсякденного життя. Зокрема, емпіричний аналіз зосереджується на відмові від російської мови у публічній та професійній комунікації (Kulyk, 2024), на інтерпретаційних аспектах, що визначають легітимацію переходу з російської на українську мову в практичному вжитку (Kudriavtseva, 2025), а також на зміні мовних преференцій, ставлень і практик використання української та російської мов (Соколова, 2023). Спільною для цих дослідницьких дизайнів є операціональна логіка, за якою мовний вибір інтерпретується як індикатор зміни символічної орієнтації в умовах повномасштабного вторгнення та постколоніального переосмислення ролі російської мови, а не лише як засіб комунікації. Підходи, що спираються на дані про цифрову комунікацію, розширюють цю операціональну логіку, та розглядають використання мови як емпірично вимірювану поведінкову практику в цифровому просторі. У відповідних дослідженнях аналізуються великі лонгітюдні набори твітів українських користувачів із просторовою інформацією, що охоплюють період до та під час повномасштабного вторгнення. Ці дані показують, що вже до початку війни спостерігалось збільшення частки українських повідомлень порівняно з російськими, а після початку вторгнення це збільшення стало більш виразним, що інтерпретується авторами як зростання спротиву та переосмислення української мови як основи української ідентичності (Rasek et al., 2024). У деколоніальній перспективі такі дослідження фокусуються на мовному виборі як елементі історично сформованої імперської мовної ієрархії та дають можливість аналізувати культурний спротив як зміну уявлень про легітимний мовний порядок. У цьому підході спротив локалізується не в окремих висловлюваннях чи намірах, а в перегляді того, яка мова вважається прийнятною, доречною та соціально виправданою в публічній і професійній комунікації. Водночас такі дослідження мають низку обмежень: мовні індикатори й практики дають змогу фіксувати зміну розподілів мовного вжитку, але не завжди уможливають однозначно відрізнити символічно мотивовану позицію від ситуативної або інструментальної адаптації до нових соціальних умов. Разом із тим у дослідженнях, що поєднують аналіз поведінкових даних із інтерпретацією мотивацій та контекстів мовного вибору, продемонстровано, що використання української мови може мати усвідомлений і соціально значущий характер, а не зводиться до адаптаційної реакції. Зокрема, аналіз українізації контенту на платформі YouTube під час російсько-української війни показує, що вибір мови функціонує як форма культурного спротиву, пов'язана з артикуляцією позиції та символічним дистанціюванням від російського культурного простору (Бурдін, 2023).

Подібна логіка операціоналізації застосовується і в дослідженнях символічного простору, де культурний спротив аналізується через зміни в публічних формах просторового означення (приміром, у перейменуваннях вулиць, трансформації монументів і топонімії). У цьому вимірі емпіричними індикаторами культурного спротиву виступають зміни в системах назв і комеморативних практиках, у яких раніше було закріплено імперську або радянську центральність. Українські дослідження операціоналізують ці процеси через поєднання кількох аналітичних рівнів: інституційних рішень (переліки перейменованих об'єктів і критерії їх заміни), публічних аргументацій щодо доцільності перейменувань, а також практичних наслідків цих змін для навігації та повсякденної просторової орієнтації. Аналіз Києва, здійснений Т. Нагорним, трактує топонімічну деколонізацію та дерусифікацію як історично нашарований процес і операціоналізує його через виокремлення етапів перейменування та оцінку їхніх просторових наслідків для міської орієнтації (Нагорний, 2023). Порівняльний аналіз перейменувань вулиць Києва до та після 24 лютого 2022 р. дає можливість простежити зміну особливостей символічного впорядкування міського простору. У дослідженні показано, що після початку повномасштабного вторгнення зросла частка вилучень назв, пов'язаних не лише з радянською спадщиною, а й із ширшим російським імперським і культурно-політичним контекстом, тоді як нові топоніми дедалі частіше апелюють до української історії, культури та сучасного воєнного досвіду (Schenk, 2023). В ономастичних і топонімічних дослідженнях дерусифікація трактується як перегляд постколоніальної топонімічної спадщини та операціоналізується через поєднання аналізу назв з урахуванням масштабних ефектів і дослідження дискурсивних обґрунтувань перейменувань, що дозволяє простежити трансформацію символічного простору в умовах війни

(Gnatiuk & Melnychuk, 2023). У лінгвокультурних і лінгвоаксіологічних дослідженнях топоніми розглядаються як носії ціннісних значень, трансформація яких у воєнному контексті відслідковується через переосмислення назв, появу нових конотативних номінацій та оцінно маркованих форм мовної опозиції у відповідь на російську агресію (Kosmeda & Kovtun, 2024). Урбанонімічні дослідження також фіксують інтенсивне оновлення просторових назв у відповідь на війну, зокрема через появу великої кількості нових героїчних, патріотично конотованих онімів, що відображають соціальні та політичні реалії 2022–2023 рр. (Осташ, 2024). У межах цих досліджень методологічним обмеженням залишається розмежування інституційного акту перейменування та соціального прийняття нової назви. Офіційні рішення щодо перейменувань піддаються емпіричній фіксації, однак складніше ідентифікувати зміст дії на рівні повсякденної практики (наприклад, чи використання нової назви є наслідком адміністративного виконання або ж результатом усвідомленого вибору). Подолання цього обмеження можливе в дослідженнях, які чітко окреслюють контекст прийняття назви й аналітичне значення цього процесу. Приміром, у дослідженнях перейменувань у сільській місцевості показано, що хоча сам факт і необхідність перейменування задаються інституційно «згори», вибір конкретної назви відбувається в межах локального контексту та передбачає формування ієрархії смислових орієнтирів на рівні спільноти (Burdin et al., 2025). За таких умов саме прийняття певної назви може функціонувати як індикатор культурної ідентифікації та форма культурного спротиву, навіть за формальної обов'язковості самого процесу перейменування.

Інший напрям досліджень культурного спротиву зосереджується на культурній пам'яті та політиках пам'яті як інституційно впорядкованому вимірі суспільного реагування на війну. У цьому контексті культурний спротив аналізується як процес нормативного закріплення інтерпретацій минулого та їх включення до державних стратегій. Емпірично такі дослідження спираються на дискурс-аналіз правових актів, програмних промов, комеморативних практик і політичних документів, фіксуючи перебудову режимів мнемонічної легітимності – зокрема те, які інтерпретації минулого набувають офіційного статусу, які категорії історичного досвіду виводяться за межі допустимого та яким чином пам'ять пов'язується з питаннями культурного суверенітету й безпеки. Аналіз О. Терентьевої демонструє, як після 2022 р. деколонізація інституціоналізується через політики пам'яті шляхом кодифікації деколоніальних наративів у законодавстві та документах зовнішньої політики, безпосередньо пов'язуючи роботу з минулим із забезпеченням суверенітету в умовах екзистенційної загрози (Terentyeva, 2025). На міському та регіональному рівнях політики пам'яті операціоналізуються через порівняльні дизайни, що фіксують зміну суспільних оцінок між довоєнним і воєнним періодами та пов'язують зростання підтримки україноцентричної пам'яттєвої рамки з переосмисленням Росії як «негативного іншого» в умовах безпекової загрози. Такі дослідження показують, що ставлення до деколонізації в містах, безпосередньо залучених у війну, формуються не лише під впливом інституційних рішень, а й у зв'язку із трансформаціями міської ідентичності, геополітичної орієнтації та уявлень про належність до національного простору (Gnatiuk & Romanuk, 2023). Дослідження декомунізації також створюють аналітичну основу для розмежування процесів прискорення вже наявних тенденцій і появи нових інституційних рішень: аналізи перейменувань як символічного механізму декомунізації окреслюють політичні й адміністративні умови, за яких формуються та закріплюються нові підходи до організації колективної пам'яті (Kovalov, 2022). У дослідженнях культурної пам'яті та політик пам'яті методологічною проблемою залишається розмежування інституційних рішень і соціальної згоди: нормативні акти та офіційні рамки у сфері пам'яті піддаються емпіричній фіксації, однак аналіз того, як вони інтерпретуються, приймаються або відхиляються в конкретних соціальних контекстах, потребує тріангуляції даних поза межами офіційного дискурсу.

Наступна операціоналізація зосереджується на медіа- та платформних практиках як емпіричному вимірі культурного спротиву, у якому символічні межі та колективні орієнтації стають спостережуваними через моделі виробництва, споживання й поширення контенту. У цьому підході спротив реконструюється на основі того, які теми, формати й наративи отримують видимість, як автори використовують платформні можливості для мобілізації аудиторій і яким чином цифрові медіа інтегруються в ширший інформаційний простір війни. Дослідження українського TikTok-активізму показують, що платформа функціонує як альтернативний сегмент медіапростору, у межах якого

поєднуються інформаційне протистояння дезінформації, документування війни, гумористичні й візуально виразні форми спротиву, а також практики солідарності та мобілізації (Парфенюк, 2025). Дотичні платформні дослідження розглядають культурний спротив як семіотичну практику, зосереджену на трансформації мовних і знакових форм у цифровому просторі. Зокрема, у дослідженні Twitter/X показано, що деколоніальний спротив операціоналізується через лінгвістичну креативність користувачів (практики іменування, орфографічні вибори, іронічні та пародійні форми), які дозволяють фіксувати процеси делегітимації імперських категорій і переозначення символічних ієрархій у цифровому просторі (Rabus, 2025). Бурдін (2023) прямо інтерпретує українізацію контенту YouTube як культурний спротив і операціоналізує його через вибір україномовного контенту в платформному полі, яке раніше характеризувалося домінуванням російськомовного контенту та видимості в українському інформаційному просторі. У ширшому теоретичному контексті такі підходи демонструють, що платформи функціонують не лише як канали поширення контенту, а як середовища, у яких мовні й візуальні практики стають інструментами переозначення колективної ідентичності та культурної належності в умовах війни та постколоніального перегляду символічної ієрархії (Rabus, 2025). Водночас ці підходи супроводжуються низкою методологічних ризиків, зокрема пов'язаних із нерівномірністю платформних аудиторій, обмеженою точністю автоматичного визначення мови та алгоритмічним формуванням видимості контенту. У зв'язку з цим аналіз мережевих даних потребує чітко окресленої теоретичної рамки, послідовної аргументації та формалізованих алгоритмів аналізу, оскільки без належного методологічного контролю ці чинники можуть знижувати валідність отриманої інформації.

### ВИСНОВКИ ТА ОБМЕЖЕННЯ

Загалом наведені в цьому тексті приклади не вичерпують усього масиву досліджень, релевантних для аналізу культурного спротиву в українському контексті, а виконують ілюстративну функцію та демонструють загальну аналітичну логіку такого підходу. У такому контексті, наприклад, ідентичність операціоналізується опосередковано, через мовні преференції, усвідомлений вибір і закріплення публічних назв, а також через інституційні та суспільні підходи до переосмислення минулого, у межах яких окреслюються символічні розмежування між «своїм» та «імперським», «легітимним» і «неприйнятним», «суверенним» і «залежним». Це у свою чергу зумовлює те, що культурний спротив не постає як властивість окремої дії, а реконструюється як зв'язок між емпірично спостережуваними практиками та зміною критеріїв культурної легітимності. Ті самі індикатори – мовний вибір, прийняття конкретної топонімічної назви або впровадження деколоніальних підходів у політиках пам'яті – набувають аналітичного значення спротиву лише за умови чіткого визначення історично сформованих відносин та інтерпретаційних критеріїв, які дозволяють простежити переозначення символічних ієрархій та їхні соціальні наслідки. За такого підходу аналіз культурного спротиву ґрунтується на чітко окресленому теоретичному підґрунті та послідовній методології, що дає можливість відмежувати символічно мотивовані практики від формальних або ситуативних змін у політичних і культурних процесах, а також забезпечує емпіричну прив'язку інтерпретацій до змін у системах класифікації, легітимації та культурної репрезентації. Наприклад, дослідження деколонізації українського мистецтвознавства демонструють, що історіографічна критика колоніальних і радянських механізмів легітимації мистецького знання, відслідковування їхньої тривалості після 1991 р. та аналіз змін у класифікаційних і понятійних рамках створюють емпіричні підстави для вивчення культурного спротиву як процесу переозначення того, що визнається легітимним знанням, релевантними інтерпретаціями й допустимими аналітичними категоріями, а не лише як сукупності мовних чи публічно-символічних практик (Demchuk & Levchenko, 2024).

У межах розглянутих напрямів дослідження повномасштабне вторгнення 2022 р. доцільно інтерпретувати не як момент виникнення культурного спротиву, а як чинник, що інтенсифікує та переозначає процеси, сформовані раніше. Низка досліджень фіксує наявність довоєнних змін у мовних практиках, символічному просторі та політиках пам'яті, тоді як період після 2022 р. постає як фаза їхнього загострення, політичного переосмислення та розширення на інституційний і повсякденний рівні (Racek et al., 2024; Kudriavtseva, 2025; Demchuk, & Levchenko, 2024; Terentyeva,

2025). Такий підхід має безпосередній методологічний наслідок: дослідження культурного спротиву потребує одночасного врахування: (1) реляційного контексту, щодо якого дія набуває значення; (2) поєднання семіотичних форм і повсякденних практик як носіїв спротиву; (3) інтерпретаційних критеріїв, що дозволяють аналітично інтерпретувати спротив без його обов'язкового самоназивання; (4) розмежування інституційних рішень і соціального прийняття; (5) контекстної й багаторівневої залежності значення дії, яка визначається не самим фактом практики тощо. Сукупно розглянуті дослідження відображають наявність в українському науковому дискурсі системи аналітичних підходів до вивчення культурного спротиву, що спираються на аналіз мовних практик, трансформацій символічного простору, інституційних інтерпретацій історичного досвіду та медіаплатформних процесів. Водночас ці підходи показують, що дослідження культурного спротиву не зводиться до застосування фіксованого понятійно-категоріального апарату: ключовою залишається змістовна інтерпретація емпірично спостережуваних практик, у межах якої окремі дії або їх сукупності розглядаються у взаємозв'язку з історично сформованими відносинами влади, символічними ієрархіями та культурними режимами легітимності. Саме така аналітична перспектива дозволяє не лише описувати ізольовані культурні елементи, а й реконструювати умови їх реалізації, соціальні значення та наслідки як складники ширших процесів переозначення культурного суверенітету.

### ФІНАНСУВАННЯ

Стаття підготовлена в рамках виконання грантового проєкту «Культурний спротив та національна стійкість: роль культури у розбудові миру в Україні» за підтримки Національного фонду досліджень України (держ. реєстраційний номер 0126U003414).

### КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Авторка є членом редакційної колегії журналу, проте вона не брала участі в редакційному рецензуванні та прийнятті рішення про публікацію цього рукопису.

### ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Бурдін, Я. (2023). Українізація YouTube контенту як прояв культурного спротиву українців під час російсько-української війни. *Соціологічні студії*, 23(2), 62–72. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2023-02-31-31>
- Гриценко, О. (2019). *Декомунізація в Україні як державна політика і як соціокультурне явище*. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України.
- Космеда, Т., Ковтун, О. (2024). Моделювання аксіологічно-маркованих значень топонімів та їхніх похідних в українській лінгвокультурі: актуалізація макроекстралінгвального чинника «війна». *Onomastica*, 68, 165–183. <https://doi.org/10.17651/ONOMAST.68.11>
- Нагорний, Т. (2023). Топонімічна деколонізація міста Києва: просторово-орієнтаційний аспект. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*, 1, 65–72. <https://doi.org/10.17721/1728-2721.2023.87.4>
- Осташ, Л. (2024). Відлуння війни в онімному просторі України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*, 2(52), 127–139. [https://doi.org/10.24144/2663-6840.2024.2.\(52\).127-139](https://doi.org/10.24144/2663-6840.2024.2.(52).127-139)
- Парфенюк, І. (2025). TikTok-активізм в Україні як форма громадянської підтримки та спротиву під час повномасштабної війни. *Український інформаційний простір*, 1(15), 154–173. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(15\).2025.335354](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(15).2025.335354)
- Соколова, С. (2023). Зміни у ставленні українців до мов на тлі повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Українська мова*, 1(85), 3–19. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2023.01.003>
- Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. London: Routledge.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power* (J. B. Thompson, Ed.; G. Raymond & M. Adamson, Trans.). Cambridge: Polity Press. <https://doi.org/10.2307/2579985>
- Bourdieu, P. (1998). *Acts of resistance: Against the new myths of our time* (R. Nice, Trans.). Cambridge: Polity Press.
- Burdin, Y., Salnikova, S., & Sydorov, M. (2025). Street Renaming as Cultural Resistance: Decommunization and Identity in Rural Ukrainian Settlements. *Research for Rural Development*, 40, 709–716. <https://doi.org/10.22616/RRD.31.2025.096>
- de Certeau, M. (1984). *The practice of everyday life* (S. Rendall, Trans.). Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Demchuk, S., & Levchenko, I. (2024). Decolonizing Ukrainian art history. *Nationalities Papers*, 1–25. <https://doi.org/10.1017/nps.2024.58>

- Duncombe, S. (2007). Cultural resistance. In G. Ritzer (Ed.), *The Blackwell encyclopedia of sociology*. Malden, MA: Wiley-Blackwell (pp. 911–913). <https://doi.org/10.1002/9781405165518.wbeosc178>
- Fanon, F. (2004). *The wretched of the earth* (R. Philcox, Trans.; J.-P. Sartre & H. K. Bhabha, Introduction). New York: Grove Press.
- Foucault, M. (1978). *The history of sexuality: Volume 1, an introduction*. New York: Pantheon Books.
- Gnatiuk, O., & Homanyuk, M. (2023). From geopolitical fault-line to frontline city: Changing attitudes to memory politics in Kharkiv under the Russo-Ukrainian war. *Hungarian Geographical Bulletin*, 72(3), 239–256. <https://doi.org/10.15201/hungeobull.72.3.3>
- Gnatiuk, O., & Melnychuk, A. (2023). A case study of de-russification of Ukrainian toponyms: Rigged trial or justice restored? *Names: A Journal of Onomastics*, 71(4), 41–55. <https://doi.org/10.5195/names.2023.2599>
- Gramsci, A. (1971). Selections from the prison notebooks of Antonio Gramsci (Q. Hoare & G. Nowell Smith, Eds. & Trans.). New York: International Publishers.
- Hall, S. (1996). Cultural studies and its theoretical legacies. In D. Morley & K.-H. Chen (Eds.), *Stuart Hall: Critical dialogues in cultural studies* (pp. 262–275). London, New York: Routledge.
- Hall, S., & Jefferson, T. (Eds.). (1976). *Resistance through rituals: Youth subcultures in post-war Britain*. London: Hutchinson.
- Halbwachs, M. (1992a). The legendary topography of the Gospels in the Holy Land. In L. A. Coser (Ed. & Trans.), *On collective memory* (pp. 193–235). Walter de Gruyter, Berlin, New York: University of Chicago Press. (Original work published 1941).
- Halbwachs, M. (1992b). *On collective memory* (L. A. Coser, Ed. & Trans.). Chicago, London: University of Chicago Press. (Original work published 1925).
- Hebdige, D. (2012). *Subculture: The meaning of style* (1st ed.). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203139943>
- Korablyova, V. (2023). The decolonization of education and research in Belarus and Ukraine: theoretical challenges and practical tasks. *Canadian Slavonic Papers*, 65(3–4), 478–484. <https://doi.org/10.1080/00085006.2023.2274194>
- Kovalov, M. (2022). When Lenin becomes Lennon: Decommunisation and the politics of memory in Ukraine. *Europe-Asia Studies*, 74(5), 709–733. <https://doi.org/10.1080/09668136.2022.2078478>
- Kudriavtseva, N. (2025). New speakers of Ukrainian: Ideologies of linguistic conversion. *Language in Society*, 1–20. <https://doi.org/10.1017/S0047404525101711>
- Kulyk, V. (2024). Language shift in time of war: The abandonment of Russian in Ukraine. *Post-Soviet Affairs*, 40(3), 159–174. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2024.2318141>
- Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de mémoire. *Representations*, 26, 7–24. <https://doi.org/10.2307/2928520>
- Rabus, A. (2025). Ukrainian linguistic creativity and decolonial resistance: A Twitter analysis. *Digital War*, 6, Article 7. <https://doi.org/10.1057/s42984-025-00103-9>
- Racek, D., Davidson, B. I., Thurner, P. W., Zhu, X. X., & Kauermann, G. (2024). The Russian war in Ukraine increased Ukrainian language use on social media. *Communications Psychology*, 2, Article 1. <https://doi.org/10.1038/s44271-023-00045-6>
- Said, E. W. (1978). *Orientalism*. New York: Pantheon Books.
- Salnikova, S., & Savelyev, Y. (2025). The role of political institutions in the religious sphere before and during the Russo-Ukrainian war: national security vs. freedom of religion. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 38(1), 11–27. <https://doi.org/10.1080/13511610.2024.2395265>
- Schenk, G. (2023). Renaming Kyiv's streets amid the Russian war of invasion: The politics of history between "decommunization" and "derussification". *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: History*, 64, 140–169. <https://doi.org/10.26565/2220-7929-2023-64-07>
- Scott, J. C. (1985). *Weapons of the weak: Everyday forms of peasant resistance*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Scott, J. C. (1990). *Domination and the arts of resistance: Hidden transcripts*. New Haven, London: Yale University Press.
- Spivak, G. C. (1988). Can the subaltern speak? In C. Nelson & L. Grossberg (Eds.), *Marxism and the interpretation of culture* (pp. 271–313). Urbana/Chicago: University of Illinois Press.
- Terentyeva, O. (2025). The right to freedom: State-driven institutionalization of decolonization through memory politics in Ukraine (2022–2024). *Global Studies Quarterly*, 5(4), ksaf107. <https://doi.org/10.1093/isagsq/ksaf107>
- Williams, R. (1977). *Marxism and literature*. Oxford, New York: Oxford University Press.

## REFERENCES

- Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. London: Routledge.

- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power* (J. B. Thompson, Ed.; G. Raymond & M. Adamson, Trans.). Cambridge: Polity Press. <https://doi.org/10.2307/2579985>
- Bourdieu, P. (1998). *Acts of resistance: Against the new myths of our time* (R. Nice, Trans.). Cambridge: Polity Press.
- Burdin, Y. (2023). Ukrainization of YouTube Content as a Manifestation of Cultural Resistance of Ukrainians in a Course of the Russo-Ukrainian War. *Sociological Studios*, 2(23), 62–72. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2023-02-31-31>
- Burdin, Y., Salnikova, S., & Sydorov, M. (2025). Street Renaming as Cultural Resistance: Decommunization and Identity in Rural Ukrainian Settlements. *Research for Rural Development*, 40, 709–716. <https://doi.org/10.22616/RRD.31.2025.096>
- Demchuk, S., & Levchenko, I. (2024). Decolonizing Ukrainian art history. *Nationalities Papers*, 1–25. <https://doi.org/10.1017/nps.2024.58>
- Duncombe, S. (2007). Cultural resistance. In G. Ritzer (Ed.), *The Blackwell encyclopedia of sociology*. Malden, MA: Wiley-Blackwell (pp. 911–913). <https://doi.org/10.1002/9781405165518.wbeosc178>
- Fanon, F. (2004). *The wretched of the earth* (R. Philcox, Trans.; J.-P. Sartre & H. K. Bhabha, Introduction). New York: Grove Press.
- Foucault, M. (1978). *The history of sexuality: Volume 1, an introduction*. New York: Pantheon Books.
- Gnatiuk, O., & Homanyuk, M. (2023). From geopolitical fault-line to frontline city: Changing attitudes to memory politics in Kharkiv under the Russo-Ukrainian war. *Hungarian Geographical Bulletin*, 72(3), 239–256. <https://doi.org/10.15201/hungeobull.72.3.3>
- Gnatiuk, O., & Melnychuk, A. (2023). A case study of de-russification of Ukrainian toponyms: Rigged trial or justice restored? *Names: A Journal of Onomastics*, 71(4), 41–55. <https://doi.org/10.5195/names.2023.2599>
- Gramsci, A. (1971). Selections from the prison notebooks of Antonio Gramsci (Q. Hoare & G. Nowell Smith, Eds. & Trans.). New York: International Publishers.
- Grytsenko, O. (2019). *Decommunization in Ukraine as a public policy and as a cultural phenomenon*. Kyiv: Ivan Kuras Institute of Political and Ethnonational Studies of National Academy of Sciences of Ukraine.
- Hall, S. (1996). Cultural studies and its theoretical legacies. In D. Morley & K.-H. Chen (Eds.), *Stuart Hall: Critical dialogues in cultural studies* (pp. 262–275). London, New York: Routledge.
- Hall, S., & Jefferson, T. (Eds.). (1976). *Resistance through rituals: Youth subcultures in post-war Britain*. London: Hutchinson.
- Halbwachs, M. (1992a). The legendary topography of the Gospels in the Holy Land. In L. A. Coser (Ed. & Trans.), *On collective memory* (pp. 193–235). Walter de Gruyter, Berlin, New York: University of Chicago Press. (Original work published 1941).
- Halbwachs, M. (1992b). *On collective memory* (L. A. Coser, Ed. & Trans.). Chicago, London: University of Chicago Press. (Original work published 1925).
- Kosmeda, T., & Kovtun, O. (2024). Modeling of axiologically marked meanings of toponyms and their derivatives in Ukrainian linguistic culture: Manifestation of the macroextralingual factor 'war'. *Onomastica*, 68, 165–183. <https://doi.org/10.17651/ONOMAST.68.11>
- Korablyova, V. (2023). The decolonization of education and research in Belarus and Ukraine: theoretical challenges and practical tasks. *Canadian Slavonic Papers*, 65(3–4), 478–484. <https://doi.org/10.1080/00085006.2023.2274194>
- Kovalov, M. (2022). When Lenin becomes Lennon: Decommunisation and the politics of memory in Ukraine. *Europe-Asia Studies*, 74(5), 709–733. <https://doi.org/10.1080/09668136.2022.2078478>
- Kudriavtseva, N. (2025). New speakers of Ukrainian: Ideologies of linguistic conversion. *Language in Society*, 1–20. <https://doi.org/10.1017/S0047404525101711>
- Kulyk, V. (2024). Language shift in time of war: The abandonment of Russian in Ukraine. *Post-Soviet Affairs*, 40(3), 159–174. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2024.2318141>
- Nahorni, T. (2023). Toponymic decolonizing in city of Kyiv: a spatial wayfinding approach. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Geography*, 1, 65–72. <https://doi.org/10.17721/1728-2721.2023.87.4>
- Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de mémoire. *Representations*, 26, 7–24. <https://doi.org/10.2307/2928520>
- Ostash, L. (2024). Echoes of war in the onym space of Ukraine. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Philology*, 2(52), 127–139. [https://doi.org/10.24144/2663-6840.2024.2.\(52\).127-139](https://doi.org/10.24144/2663-6840.2024.2.(52).127-139)
- Parfeniuk, I. (2025). TikTok Activism in Ukraine as a Form of Civic Support and Resistance During the Full-Scale War. *Ukrainian Information Space*, 1(15), 154–173. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(15\).2025.335354](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(15).2025.335354)
- Rabus, A. (2025). Ukrainian linguistic creativity and decolonial resistance: A Twitter analysis. *Digital War*, 6, Article 7. <https://doi.org/10.1057/s42984-025-00103-9>
- Racek, D., Davidson, B. I., Thurner, P. W., Zhu, X. X., & Kauermann, G. (2024). The Russian war in Ukraine increased Ukrainian language use on social media. *Communications Psychology*, 2, Article 1. <https://doi.org/10.1038/s44271-023-00045-6>

- Said, E. W. (1978). *Orientalism*. New York: Pantheon Books.
- Salnikova, S., & Savelyev, Y. (2025). The role of political institutions in the religious sphere before and during the Russo-Ukrainian war: national security vs. freedom of religion. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 38(1), 11–27. <https://doi.org/10.1080/13511610.2024.2395265>
- Schenk, G. (2023). Renaming Kyiv's streets amid the Russian war of invasion: The politics of history between "decommunization" and "derussification". *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: History*, 64, 140–169. <https://doi.org/10.26565/2220-7929-2023-64-07>
- Scott, J. C. (1985). *Weapons of the weak: Everyday forms of peasant resistance*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Scott, J. C. (1990). *Domination and the arts of resistance: Hidden transcripts*. New Haven, London: Yale University Press.
- Sokolova, S. (2023). Changes in the attitude of ukrainians to languages against the background of the full-scale Russian invasion of Ukraine. *Ukrainian language*, 1(85), 3–19. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2023.01.003>
- Spivak, G. C. (1988). Can the subaltern speak? In C. Nelson & L. Grossberg (Eds.), *Marxism and the interpretation of culture* (pp. 271–313). Urbana/Chicago: University of Illinois Press.
- Terentyeva, O. (2025). The right to freedom: State-driven institutionalization of decolonization through memory politics in Ukraine (2022–2024). *Global Studies Quarterly*, 5(4), ksaf107. <https://doi.org/10.1093/isagsq/ksaf107>
- Williams, R. (1977). *Marxism and literature*. Oxford, New York: Oxford University Press.